

Ejerforholdene i dansk landbrug er under forandring

Af Peter Vig Jensen, Karsten Larsen, Mathilde Lund Holm og Anne Kaag Andersen

Antallet af traditionelle landbrug, hvor den enkelte landmand ejer og driver bedriften, har været faldende i en lang årrække, mens antallet af bedrifter med andre virksomhedsformer, såsom selskaber og interessentskaber, har været stigende. Det traditionelle landbrug er dog fortsat den mest almindelige virksomhedsform i dansk landbrug.

Ændringer i ejerforholdene betyder også, at bedrifternes - og derved det danske landbrugs - karakteristika ændres. Denne analyse belyser udviklingen i ejerforholdene i dansk landbrug i perioden fra 2006 til 2016 og sammenligner bl.a. beskæftigelse, størrelse og afkast for de forskellige virksomhedsformer.

Analysens hovedkonklusioner:

- I perioden fra 2006 til 2016 faldt antallet af enkeltmandsvirksomheder i landbruget med 14.000. I samme periode steg antallet af både selskaber og interessentskaber med ca. 1.000.
- Enkeltmandsvirksomheder var i 2016 fortsat den mest dominerende virksomhedsform i dansk landbrug. Af de 35.700 aktive bedrifter i 2016, udgjorde enkeltmandsvirksomheder knap 86 pct., mens interessentskaber og selskaber udgjorde hhv. 9 og 4 pct.
- Selskaber og interessentskaber er i gennemsnit større end enkeltmandsvirksomhederne. Interessentskaber og selskaber udgjorde i 2016 hver ottende virksomhed i dansk landbrug, men ejede en femtedel af arealet, hvert tredje svin og hvert femte stykke kvæg.
- Landbruget er i 2016 fortsat i høj grad et familieerhverv. 62 pct. af de beskæftigede årsværk i enkeltmandsvirksomhederne udføres af enten indehaveren selv, indehaverens ægtefælle eller en person, der er beslægtet med indehaveren. I interessentskaberne er den tilsvarende andel 51 pct.
- Afkastningsgraden for større bedrifter var i 2015 gennemsnitligt højere for interessentskaber og selskaber end for enkeltmandsvirksomheder.

Flere selskaber og interessentskaber i dansk landbrug

I 2016 var der samlet ca. 35.700 danske landbrugsbedrifter, hvilket udgør ca. 12 pct. af alle danske arbejdssteder.¹ Opdelt på virksomhedsform bestod det samlede antal landbrugsbedrifter i 2016 af 1.600 selskaber, 3.100 interessentskaber (herefter kaldet I/S'ere), 30.600 enkeltmandsvirksomheder, som er den traditionelle ejerskabsform i dansk landbrug samt en lille gruppe af andre virksomhedsformer². De forskellige virksomhedsformer er defineret i Boks 1.

I perioden fra 2006 til 2016 er det samlede antal af danske landbrugsbedrifter faldet knap 25 pct. fra ca. 47.000 (se Tabel 1). Udviklingen afspejler dels et fald i antallet af enkeltmandsvirksomheder på 31 pct. og dels en stigning i antallet af selskaber, I/S'ere og andre virksomhedsformer. Således faldt antallet af enkeltmandsvirksomheder fra 2006 til 2016 med knap 14.000 bedrifter, mens antallet af I/S'ere og selskaber begge steg med ca. 1.000 bedrifter. Det betyder, at antallet af selskaber tredobledes fra 2006 til 2016.

Enkeltmandsvirksomheder er fortsat klart den mest udbredte virksomhedsform, men dennes andel af de samlede bedrifter har været faldende. I 2006 udgjorde enkeltmandsvirksomheder 94 pct. af de samlede bedrifter i dansk landbrug, mens andelen i 2016 var faldet til 86 pct. I samme periode var I/S'ernes andel øget fra 5 til 9 pct., mens selskabernes andel var vokset fra ca. 1 pct. til 4 pct. i 2016. De relative andele af virksomhedsformerne er uafhængige af, om det er økologisk eller konventionelt landbrug.

Den generelle strukturudvikling mod færre men større bedrifter kan være en af de medvirkende årsager til udviklingen indenfor ejerskabsformer i dansk landbrug³. Som en konsekvens af, at bedrifterne bliver større, kan det være vanskeligt for unge landmænd at finansiere opkøb af eksisterende bedrifter. Oprettelse af et I/S kan fx være en måde at håndtere et generationsskifte på, ligesom det generelt kan sikre et køb af en bedrift for to eller flere personer, der tilsammen har tilstrækkelig kapital. Tilsvarende er ejerskab via selskaber eller I/S'ere en måde at sikre tilstrækkelig kapital til opkøb af land og/eller udvidelse af eksisterende bedrifter.

Tabel 1 Antal bedrifter fordelt efter virksomhedsform

	2006	2016	Ændring	Ændring
	antal bedrifter		pct.	
Alle virksomhedsformer	47 385	35 674	-11 711	-25
Enkeltmandsvirksomhed	44 606	30 633	-13 973	-31
I/S	2 075	3 099	1 024	49
Selskab	513	1 584	1 071	209
Andre virksomhedsformer	190	357	167	88

Kilde: www.statistikbanken.dk/bdf14

Boks 1: Virksomhedsformer

Alle danske virksomheder er registreret i Det Centrale Erhvervsregister (CVR). I CVR-registret er blandt andet virksomhedernes virksomhedsform (dvs. ejerform) registreret. I denne analyse, som omhandler danske landbrugsvirksomheder, er virksomhedsformerne samlet til fire hovedformer:

- Enkeltmandsvirksomheder: kun én person ejer virksomheden.
- Interessentskaber (I/S'ere): to eller flere personer ejer sammen virksomheden. Det kan være et familiedrevet interessentskab, som fx ejes af mand og kone eller forældre og voksne børn.

¹ En landbrugsbedrift er defineret som et arbejdssted, der er aktivt inden for landbrug og/eller gartneri med enten husdyr eller afgrøder. Bedriften kan have hovedaktiviteten indenfor en anden kategori som fx skovbrug eller maskinstation, hvorfor tallet ikke umiddelbart stemmer overens med antallet af arbejdssteder indenfor landbrug og gartneri i www.statistikbanken.dk/ERHV1. Der er visse minimumsgrænser, der skal være overholdt for, at en bedrift tælles med – vigtigst er et krav om et areal på mindst 5 ha. Kilden for det totale antal arbejdssteder er www.statistikbanken.dk/ERHV1, hvor det bemærkes, at kun arbejdssteder med en vis minimumsaktivitet tælles med.

² Andre virksomhedsformer er en relativ uhomogen gruppe, der fx indeholder statslige forsøgslandbrug m.fl. Eftersom disse ikke altid drives kommercielt og på grund af gruppens uhomogene sammensætning, er det problematisk at sammenligne karakteristika for denne virksomhedsform med de 3 andre virksomhedsformer. Derfor er Andre virksomhedsformer kun medtaget i begrænset omfang i det følgende.

³ Læs mere om ejer- og generationsskifte i http://curis.ku.dk/ws/files/170211439/Landbrugets_Okonomi_2016_udgivet.pdf

- Selskaber: virksomheden ejes af et selskab. Herunder findes forskellige typer af selskaber såsom aktie- og anpartsselskaber. Der skelnes i denne analyse ikke i mellem forskellige typer af selskaber.
- Andre virksomhedsformer: bedriften ejes af fx foreninger, fonde eller offentlige institutioner. Disse virksomheder er ofte atypiske som landbrug og bliver ikke altid drevet kommercielt. Gruppen er kun i begrænset omfang medtaget i analysen

Selskaber og I/S'ere er større end enkeltmandsvirksomhederne

Uanset om bedrifternes størrelse opgøres på antal svin, kvæg eller areal pr. bedrift, så er det gennemsnitlige I/S og selskab større end den gennemsnitlige enkeltmandsvirksomhed (se tabel 2). Det gennemsnitlige areal pr. bedrift var hhv. 111 og 117 hektar for I/S'erne og selskaberne, mens det kun var 67 hektar for enkeltmandsvirksomhederne.

For de bedrifter, der producerer svin, har selskaberne de største besætninger med flere end 8.000 dyr pr. bedrift i gennemsnit, mens I/S'ere og enkeltmandsvirksomheder gennemsnitligt har hhv. 4.900 svin og 3.200 svin pr. bedrift. For kvæg er det I/S'erne, der gennemsnitligt har de største besætninger med 263 kvæg pr. bedrift, mens selskaberne og enkeltmandsvirksomhederne har hhv. 247 og 121 kvæg pr. bedrift.

I perioden fra 2006 til 2016 er bedrifterne generelt blevet større, dog er arealet per bedrift for I/S'ere ikke steget.

Tabel 2 Gennemsnitlig arealstørrelse og besætningsstørrelse opdelt efter virksomhedsform. 2016

	2006		2016		2016	
	areal pr. bedrift		antal svin pr. bedrift		antal kvæg pr. bedrift	
Enkeltmandsvirksomhed	53	67	1 556	3 225	89	121
I/S	127	111	2 758	4 924	225	263
Selskab	111	117	4 914	8 323	128	247
Andre virksomhedstyper	100	101	1 061	265	90	85
Alle virksomhedstyper	57	74	1 704	3 759	96	135

Anm. 1: For beregning af antal svin pr. bedrift er medtaget alle de bedrifter, der har mindst 1 svin. Dvs. bedrifter uden svin ikke er medtaget. Samme metode er anvendt for beregning af antal kvæg pr. bedrift. Det gennemsnitlige areal er målt for alle bedrifter.

Anm. 2: Der er et databrud fra og med 2010, hvor bedrifter med pelsdyrbrug inkluderes i statistikken. Pelsdyrbrug har ofte et relativt lille areal, hvilket kan være med til at forklare, at arealet pr. bedrift for I/S'erne er mindre i 2016 end i 2006.

Kilde: Særudtræk fra Landbrugs- og gartneritællingen.

Selvom enkeltmandsvirksomhederne gennemsnitligt er mindre end selskaber og I/S'ere, så er der alligevel enkeltmandsvirksomheder iblandt de allerstørste bedrifter. I 2016 havde i alt 264 bedrifter flere end 10.000 svin i Danmark, og heraf var 130 – eller ca. halvdelen - enkeltmandsvirksomheder, mens 48 var I/S'ere og 86 var selskaber. Generelt er andelen af enkeltmandsvirksomheder dog mindre, desto større bedrifter der betragtes.

For bedrifter med kvæg og planteavl er tendensen den samme som for svin. Andelen af enkeltmandsvirksomheder bliver mindre desto større bedrifter, der betragtes. For de helt store kvægbedrifter med 500 stykker kvæg eller derover udgør enkeltmandsvirksomhederne dog fortsat mere end 70 pct., mens I/S'erne udgør mere end 20 pct.

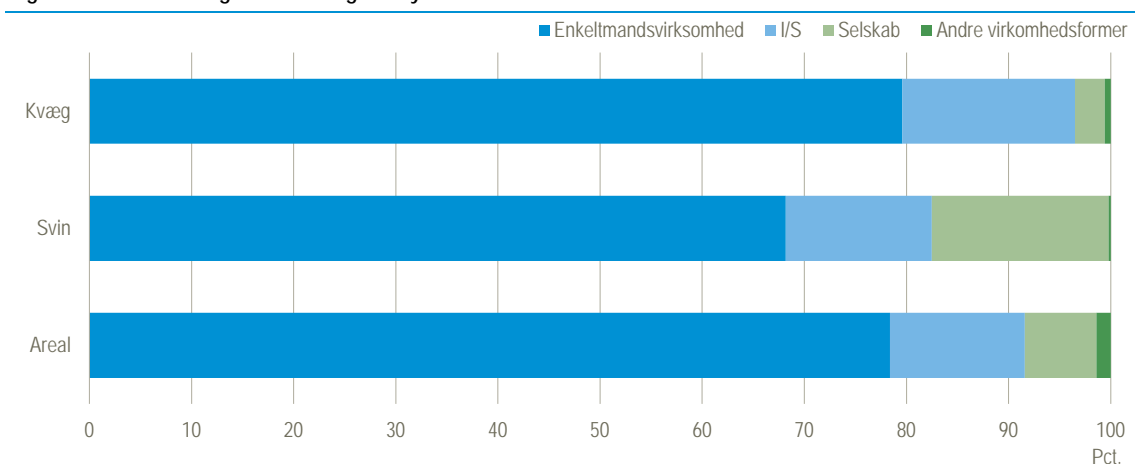
Hvert tredje svin ejes af et selskab eller et I/S

Eftersom I/S'ere og selskaber gennemsnitligt er større end enkeltmandsvirksomhederne, råder de over relativt større andele af arealer og husdyr, end antallet af bedrifter umiddelbart tilsiger. I/S'ere og selskaber udgør i 2016 hhv. 9 og 4 pct. af bedrifterne, men besidder henholdsvis 13 og 7 pct. af arealet, jf. figur 1.

Denne tendens ses endnu stærkere blandt bedrifter med svin, hvor I/S'ere og selskaber har henholdsvis 14 og 17 pct. af bestanden, hvilket betyder at næsten hvert tredje svin er ejet af et

selskab eller et I/S. Andelen er knap så stor for kvæg, hvor hvert femte stykke kvæg er ejet af et selskab eller et I/S.

Figur 1 Fordelingen af areal og husdyr efter virksomhedsform. 2016

Kilde: Særudtræk fra Landbrugs- og gartneritællingen

Landbruget er stadig et familieerhverv

Landbruget har traditionelt været et familieerhverv, hvor landmanden driver sin bedrift i samarbejde med sin ægtefælle og/eller børn. Den beskrivelse er stadig gældende i nutidens danske landbrug, men ansatte uden familiær relation til indehaveren - kaldet *Fremmed medhjælp* - udgør dog også en betydelig andel af beskæftigelsen.

Selvom landbrugsbedrifterne, som nævnt ovenfor, udgør ca. 12 pct. af alle danske arbejdssteder, udgør beskæftigelsen i landbruget kun ca. 2,1 pct. af den samlede beskæftigelse⁴. På grund af et fald i beskæftigelsen i landbruget, har andelen endvidere været faldende i en årrække – i fx 2000 var det tilsvarende tal 2,9 pct.

I 2016 beskæftigede dansk landbrug 75.000 personer. En del af disse var deltidsbeskæftigede, og beskæftigelsen svarede derfor til lidt under 50.000 årsværk, se tabel 3. Omkring 78 pct. af de beskæftigede i landbruget arbejdede i 2016 i enkeltmandsvirksomheder, mens henholdsvis 12 og 9 pct. var beskæftiget i I/S'ere og selskaber. Omregnet til årsværk stod enkeltmandsvirksomhederne dog kun for 74 pct. af beskæftigelsen, idet deltid her er mere udbredt.

Et selskab i landbruget beskæftiger i gennemsnit 3,8 årsværk, I/S'erne beskæftiger 2,0 årsværk og enkeltmandsvirksomhederne beskæftiger 1,2 årsværk.

Tabel 3 Beskæftigelse i dansk landbrug i 2016 opgjort på virksomhedsform

	Personer		Årsværk	
	antal	pct.	antal	pct.
Alle virksomhedsformer	74 942	100	48 982	100
Enkeltmandsvirksomhed	58 500	78	36 224	74
I/S	8 643	12	6 061	12
Selskab	6 889	9	6 007	12
Andre virksomhedsformer	911	1	690	1

Kilde: Særudtræk fra Landbrugs- og gartneritællingen

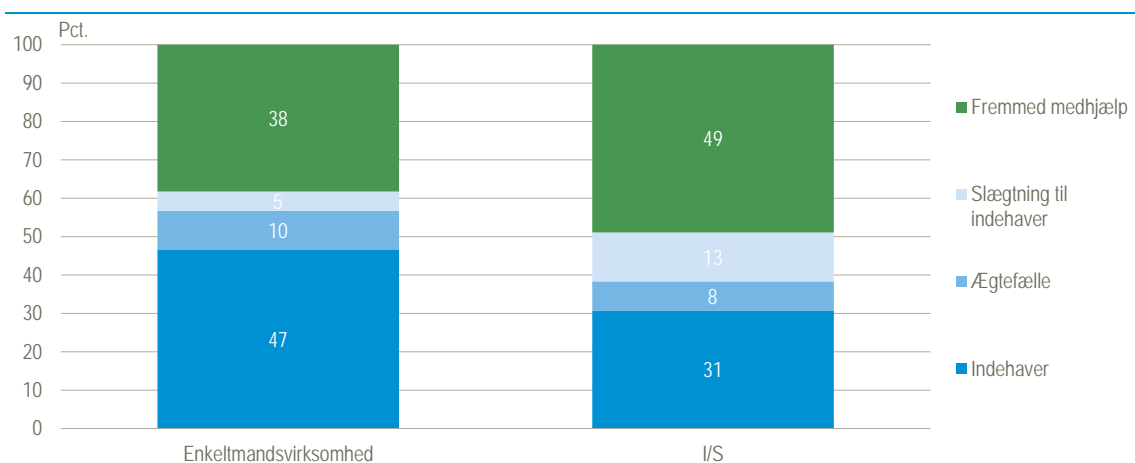
Figur 2 viser sammensætningen af arbejdskraft for enkeltmandsvirksomheder og I/S'ere i 2016. Selskaber er udeladt af figuren, da familiemedhjælp og medarbejdende ægtefæller ifølge standarder fra Eurostat ikke kan forekomme på bedrifter, hvor ejeren er en juridisk person, dvs. selskaber og institutioner.

⁴ Kilde: www.statistikbanken.dk/NABB69. Det skal bemærkes, at det seneste år i denne opgørelse er for 2015, og at tallene stammer fra en anden opgørelse end de øvrige tal i analysen, hvorfor tallene ikke er direkte sammenlignelige.

Mens knap halvdelen af årsværkene i enkeltmandsvirksomheden dækkes af indehaveren, dækkes 10 pct. af årsværkene af ægtefæller og 5 pct. af slægtninge. De sidste 38 pct. dækkes af fremmed medhjælp. For I/S'erne udgør fremmed medhjælp næsten halvdelen af beskæftigelsen, mens indehaveren selv, ægtefælle og familie til indehaveren udgør 51 pct. af årsværkene.

En del af I/S'erne er familiedrevne af fx mand og kone eller af forældre og efterkommer heraf, fx som led i et generationsskifte, hvilket forklarer den ret høje andel af arbejdskraften, der kommer fra indehaver, slægtning eller ægtefælle.

Figur 2 Sammensætningen af arbejdskraften opgjort på årsværk for enkeltmandsvirksomheder og I/S'ere. 2016

Anm. 1: Slægtning til indehaver dækker over børn, søskende eller forældre til bedriftens indehaver. Fremmed medhjælp er alle andre end indehaver, samt dennes ægtefælle og slægtninge.

Anm. 2: Tallene er ikke opgjort for selskaber, da de ansatte i selskaber og institutioner pr. definition ifølge Eurostat er "fremmed medhjælp".

Kilde: Særudtræk fra Landbrugs- og gartneritællingen

Boks 2: Opgørelse af beskæftigelse

Landbrugs- og gartneritællingen fra 2016 omfatter arbejdskraft på bedrifterne for både indehaveren, medarbejdende ægtefælle og andre ansatte. Indehaveren af bedriften er normalt ejeren eller forpagteren, men kan også være en bestyrer. Der regnes altid med kun én indehaver, så for et I/S med fx tre interessenter regnes én af disse som indehaver og de to øvrige som ansatte, hvor indehaveren er den person, som har det største ledelsesansvar.

For alle beskæftigede oplyses tillige arbejdstid, som omregnes til årsværk – dvs. fuldtidsbeskæftigelse.

Højeste afkastningsgrad i store bedrifter

For at sammenligne driftsresultater fra de forskellige virksomhedsformer ses på afkastningsgraden, som måler afkastet fra en bedrift i forhold til bedriftens aktiver. Afkastet er defineret ved resultatet af den primære drift plus generelle driftstilskud minus ejer aflønning, mens aktiverne er defineret ved den investerede kapital i form af fx fast ejendom, husdyr og inventar.

Tabel 4 viser afkastningsgrader for 2015, som er det seneste år, der findes endelige tal for. Der er en tendens til, at afkastningsgraden for både enkeltmandsvirksomheder, I/S'ere og selskaber er højere for større bedrifter end for mindre bedrifter. Dette gælder uanset bedriftstype, dvs. uanset om det er en svine-, kvæg- eller planteavlbedrift. Undtagelsesvist er afkastningsgraden for mindre og større svinebedrifter drevet som enkeltmandsvirksomhed dog den samme.

En anden tendens er, at afkastningsgraden for de større bedrifter er højere for I/S'ere og selskaber end for enkeltmandsvirksomheder.

Det er dog vigtigt at bemærke, at der er forskel på den gennemsnitlige størrelse af bedrifterne i de enkelte grupper. Fx er bruttoudbyttet i større svinebedrifter i gennemsnit 84 mio. kr. for enkeltmandsvirksomheder og 137 mio. kr. for I/S'ere og selskaber. En del af forskellen på afkastet mellem virksomhedsformer kan derfor muligvis forklares med forskelle i bedriftsstørrelsen.

Tabel 4 Afkastningsgrad efter virksomhedsform og bedriftstype. 2015

	Planteavlbedrifter		Kvægbedrifter		Svinebedrifter	
	Mindre	Større	Mindre	Større	Mindre	Større
Afkastningsgrad	pct.					
Enkeltmandsvirksomheder	-0,9	1,5	-0,5	1,6	0,8	0,8
I/S'ere og selskaber ¹	-	2,5	-0,5	1,8	0,4	1,5
Gennemsnitligt bruttoudbytte	mio.kr					
Enkeltmandsvirksomheder	21	29	30	53	35	84
I/S'ere og selskaber ¹	-	38	21	75	38	137

Anm.: Inden for den enkelte bedriftstype er bedrifterne opdelt i hhv. "mindre" og "større" ud fra 75 pct. fraktilen af deres standardoutput.

¹ I/S'ere og selskaber er slået sammen for at sikre, at stikprøverne er store nok til at begrænse den statistiske usikkerhed. Dog er der stadig for få mindre planteavlbedrifter, der er drevet som I/S'ere og selskaber, i stikprøven til, at der kan præsenteres et resultat for afkastningsgraden for disse.

Kilde: Særudtræk fra Jordbrugets regnskaber

Fra enkeltmandsvirksomhed til I/S'ere og selskaber

Hvert år nedlægges der bedrifter, hvilket oftest sker gennem salg eller forpagtning, til andre eksisterende bedrifter, som derved bliver større – dvs. der sker en koncentration. Andelen af bedrifter, der nedlægges, varierer ikke meget på tværs af virksomhedsform. For enkeltmandsvirksomheder og I/S'ere blev ca. hver fjerde bedrift, som var aktiv i 2010, nedlagt inden 2016, mens det var ca. hvert tredje selskab. Absolut set drejer det sig dog kun om ca. 400 nedlagte bedrifter for selskaberne.

På trods af den generelle tilbagegang i antal bedrifter oprettes der imidlertid også nye virksomheder. Tabel 5 tager udgangspunkt i de bedrifter, der var aktive i 2016, og angiver hvor mange, der havde samme virksomhedsform i 2010, hvor mange der er et resultat af et skift i virksomhedsform, og hvor mange der er oprettet i perioden fra 2010 til 2016.

Af tabellen fremgår, at ca. 27.000 af de enkeltmandsvirksomheder, der var aktive i 2016, også var enkeltmandsvirksomheder i 2010, hvilket svarer til knap 89 pct. Hertil kommer 262 enkeltmandsvirksomheder, der i 2010 var I/S'ere, og 26, der var selskaber. Det fremgår også af tabellen, at blandt de enkeltmandsvirksomheder, der eksisterede i 2016, er 3.200 oprettet efter 2010, hvilket svarer til knap 11 pct.

I samme periode er der oprettet flere end 500 I/S'ere og 730 selskaber svarende til hhv. 17 pct. af I/S'erne og 46 pct. af selskaberne. Der har desuden været en vis omorganisering fra enkeltmandsvirksomheder til både I/S'ere og selskaber. I alt 244 enkeltmandsvirksomheder er ændret fra at være enkeltmandsvirksomhed i 2010 til at være enten et I/S eller et selskab.

Tabel 5 Bedrifter i 2016 fordelt efter deres virksomhedsform i 2010

	Virksomhedsform i 2016	Virksomhedsform i 2010				Oprettet efter 2010
		Enkeltmands- virksomhed	I/S	Selskab	Andre virksom- hedsformer	
		antal bedrifter				
Enkeltmandsvirksomhed	30 633	27 136	262	26	0	3 209
I/S	3 099	157	2 414	2	0	526
Selskab	1 584	87	18	749	0	730
Andre virksomhedsformer	357	0	0	8	223	126
		pct.				
Enkeltmandsvirksomhed	100,0	88,6	0,9	0,1	0,0	10,5
I/S	100,0	5,1	77,9	0,1	0,0	17,0
Selskab	100,0	5,5	1,1	47,3	0,0	46,1
Andre virksomhedsformer	100,0	0,0	0,0	2,2	62,5	35,3

Kilde: Særudtræk fra Landbrugs- og gartneritællingen.